

Varning för Darwin

Den som förstår babianen skulle göra mer för metafysiken än Locke. (Darwin, 29 år)

Eftersom flertalet filosofer antingen ignorerar eller missuppfattar Darwin, är det utomordentligt glädjande att Amerikas livaktigaste filosofhjärna, tillhörig Daniel Dennett, ägnat en mäktigt volym åt darwinismens filosofiska implikationer, skriver Svante Folin i sin anmeldan av boken *Darwin's Dangerous Idea*.

Den framstående fysikern Ludvig Boltzmann sade 1886: "Om ni frågar mig om vi kommer att kalla detta för järnets eller ångans eller elektricitetens århundrade; då kan jag svara omedelbart och med fullständig övertygelse att det kommer att kallas ... Darwins århundrade."

Saklitteratur

Daniel Dennett
Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life
Simon & Schuster, 1995.

Stickprov i referensbiblioteket ger en väsentligt blygsammare bild av Darwins status som kulturhjärta. Svensk Uppslagsboks andra upplaga ägnar honom en textspalt, under det att till exempel Carlyle föräras fyra och min favorit Karl XII ett dussin.

Alf Ahlbergs i min ungdom vitt spridda *Filosofins historia* ger Darwin en halv sida som avslutas med den snillrika reflexionen: "Att arternas utveckling förklarar genom det naturliga urvalet säger oss ingenting om utvecklingsprocessens mening."

Egenartad

Darwins idehistoriska position är egenartad. Vi kan med säkerhet förutspå att föremålet kommer att vara centrum för animerade kontroverser, när 200-årsjubileet går av stapeln 2082. Döda vetenskapsmän brukar inte väcka starka effekter. Sammamkomster där deltagarna hetsigt diskuterar huruvida Newton hade rätt eller fel, förekommer inte. Dyliga passionerade ställningstagande pro et contra associerar vi med filosofer och profeter men knappast med vetenskapens närmast anonyma katedralbyggare.

Alla talar om entropi men vem bryr sig om Clausius eller Thomson? Darwin liknar i detta hänseende mer Marx och Freud än en ortodox vetenskapsman. Kalabaliken kring Darwin beror på att hans teori radikalt förändrade vår bild av världen och vår plats i den.

Hawkins

De astronomiska och fysiska omvälvningar som initierats av teoretiker från Kopernikus till Hawkins har direkt bara berört mycket abstrakta grenar av vetenskapen och det är synnerligen tveksamt om relativitetsteo-

rin haft någon djupare inverkan på 1900-talets allmänfilosofiska klimat.

Den darwinistiska revolutionen var däremot total och berörde varje tänkande människa direkt och konkret. Om Darwin hade rätt eller fel var inte en akademisk utan en livsavgörande fråga. Den ryske antidarwinisten Danielevskij hävdade helt korrekt: "Detta är förvisso problemet – vara eller inte vara – i den striktaste och mest vidsträckt mening."

Djur

Varje världsåskådning som knäpats ihop före 1859 måste med logisk nödvändighet vara helt annorlunda funtad än sina efterkommande. Tidigare hade teologer och filosofer, oavsett andra meningssättningar, varit rörande eniga om att människan var skyhögt och väsensskilt överlägsen alla andra levande varelser. Under den nya regimen reducerades Homo sapiens till ett djur som i bästa fall var mera jämlikt än andra. Chockvägorna från denna metafysiska jordbävning skakade och skakar alltjämt alla "eviga" värden.

Den största hörröven var inte att Gud blev friställd utan att naturen inte längre följde en plan. Skaparens moraliska intentioner ersattes av en rent mekanisk-materiell process med starka inslag av slump.

Evolutionen är ingen förut-sägbar, välordnad och mål-inriktad process. Varje generation formar en ny genpool från vilken unika individer extraheras (vid sexuell fortplantning) för att sedan utsätts för det naturliga urvalets härjningar. Denna speciella blandning av slump och nödvändighet har alltid gjort teorin osmaklig för systemåskan-de filosofer och ordningssinnade hemuler i största allmänhet.

Ingen av Darwins tankar var mer subversiv än den, att även organismernas mest utsökt fin-slipade och koordinerade adaptationer var resultatet av "blind slump och planlöshet". G B Shaw fann denna föreställning självmordsframkallande i sin gräslighet. Genom att 1871 uttryckligen innefatta människan i sin reduktionistiska förklaringsmodell hotade Darwin det innersta citadell, som bakom murar av "reverent silence" skyddat själen, medvetandet och moralen från den vetenskapliga rationalismens anstormningar.

Alla försök att harmonisera teologi och darwinism var och är dömda till logisk paralyysi.

Som T H Huxley uttryckte det: "Extinguished theologians lie about the cradle of science as the strangled snakes beside that of Hercules."

På denna väsentliga punkt är verbalinspirerade kreativister och andra mörkermän mer ärliga och klarsynta än upplysta

teologer och de feqa och/eller förvirrade vetenskapsmän, som i medeltida anda vill göra gällande att det inte föreligger någon nödvändig konflikt mellan tro och vetande.

Eftersom flertalet filosofer antingen ignorerar eller missuppfattar (till exempel Karl Popper) Darwin, är det utomordentligt glädjande att Amerikas livaktigaste filosofhjärna, tillhörig Daniel Dennett, ägnat en mäktigt volym åt darwinismens filosofiska implikationer – *Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life*. Den unge Dennett slog den tänkande världen med häpnad i sin debut *Brainstorms*, 1978.

Sedan dess har förhållandet mellan medvetandet och hjärnan samt AI (artificial intelligence) varit hans huvudintresse. En lysande sammanfattning av de state of the art lämnar han i *Consciousness Explained*, 1991.

Grundlärd

Dennett är inte bara obscent intelligent utan dessutom encyclopediskt grundlärd rörande allt från kvantmekanik via medeltida kyrkoarkitektur till baseball och debila slagertexter. Till råga på allt skriver karln en välutgett kvick och samtidigt glasklar prosa.

Dennetts utgångspunkt är att Darwins hypotes om utveckling genom naturligt urval är den bästa och mest fruktbara idé som hitintills utkläcks. Att den fortfarande väcker världsamt motstånd alltifrån mullor som skumtvättar mattor med fragda till samtida presidenter och presidentkandidater i USA, beror på att den är farlig.

Första kapitlet heter: Är ingenting heligt? och svaret är ett kompromisslöst NEJ!

Evolutionsteorin är en intellektuell universalsyra som fräter igenom absolut allting – inget känt material – glas, stål titan etc – kan innesluta syran.

Darwins teori, som avsåg att besvara vissa specifikt biologiska frågeställningar, läckte snabbt ut åt olika håll och erbjöd mestadels ovälkomna svar på frågor som i den ena riktningen tangerade kosmologi och i den andra psykologi. Om den blinda, slumpdrivna och mållösa evolutionsprocessen är upphovet till biosfärens svindlande panorama av varierade livsformer, varför skulle då våra hjärnalstrade kulturprodukter vara undantagna en evolutionär förklaring?

Problemet har hela tiden varit att försöka hålla den darwinistiska smittan i karantän, så att den inte infekterar psykologi, sociologi, kultur, etik, politik och religion! Human- och socialvetenskaperna har med förtryllans mod byggt upp diverse sofistiska, epistemologiska befästningsverk mot den darwinistiska besmittelsen. Priset har varit högt – tilltagande inveckling och ingen utveckling. Två av Dennetts nyckelbe-

grepp är *Kranar och himmelskrokare* (Cranes and Skyhooks). Båda lyfter saker men de är helt artskilda. Lyftkranar vilår ytterst på terra firma; himmelskrokare däremot är frisvävande, celesta anordningar som liknar det degenererade antika dramat *deus ex machina*, där det gnisslande teatermaskineriet halade ned gudar som snabbt fixade det ormbö ja fatala förvecklingar huvudpersonerna hade invecklat sig i.

Dennett anser att Darwins största snilleblix var den om algoriternas makt. En algoritm är en logisk process som oelbart genererar ett givet resultat, oavsett om den opererar i till exempel neuroner eller silikon (Dennett vore inte sig själv om han inte upplyste oss om att algoritmen först beskrevs av den persiske matematikern Munsal-Khwarizim, Anno Domini 835).

Datorn består av ett gäng komplett hjärndöda algoritmer, som är fiffigt hopkopplade. Finessen är just att algoritmerna kan utföras av ett kugghjul eller en kretin. Om man staplar många algoritmiska lyftkranar på varandra, kan det kollektiva lyftresultatet bli något oerhört sofistikerat trots att krankedjan hela tiden behållit markkontakt.

Romeo och Julia

Även om rimligt upplysta kan acceptera att dylka mållösa och förnuftsbeprövade processer kan ge upphov till koltrastens drillar, spindelnät och bläckfiskens kopulationsarm (hectocotylus – ni vet), tar det uppenbarligen emot när samma förklaringsmodell appliceras på Romeo och Julias emotionella tillstånd eller på uppkopplingen av Newtons hjärna, när han utfunderade Principia Mathematica.

Då känner många behov av en högre lyftning och slyftning, det vill säga himmelskrokare. Gnostiska föreställningar om gudagnistian, som är fjättrad i mate-

riens fångelse, och cartesianisk dualism med principiell boskillnad mellan kropp och själ är, trots 300-årigt bombardemang, pigga och krya. Personligen är jag fullkomligt oförmögen att föreställa mig vad människan skulle vara ifall hon inte är en intrikat maskin.

Himmelskrokare

Bland de andenediga återfinns inte bara de fromt fäkunniga utan en hel radda av samtidens intellektuella elit inom medvetande/hjärnbranschen, till exempel Noam Chomsky, Jerry Fodor, John Searle och Roger Penrose. Allra mest bisarrt är att Steven Jay Gould, enligt den bildade allmänhetens uppfattning Darwins ställföreträdare på jorden, är en krypto-himmelskrokare. Bakom hans lysande, neodarwinistiskt inspirerade essästik finner man ett antal synnerligen dubösa attacker mot det evolutionära paradigmat.

Dennetts infama analys av det gouldska kätteriet, där han bland annat smular sönder dennes arkitektoniska metaforer, är i sig värda bokens pris.

En rättvisande recension av Darwin's Dangerous Idea skulle kräva tio gånger föreliggande spaltutrymme. Time's Literary Supplement kungjorde i höstas en intellektuell hitlista på de 100 viktigaste böckerna efter Andra världskriget (publicerad i den uppmärksamma Finanstillningen 24 oktober -95).

Bortsett från mina allmänna synpunkter på urvalet, av vilket jag läst 71 och känner till 20 verk, är det ingen tvekan om att Dennetts bok är viktigare än 99 procent av de förtecknade titlarna.

Enligt min tidsnotering tar den 40 timmar att läsa. Jag har ytterst svårt att komma på någon alternativ användning av tid som ger bättre avkastning.

SVANTE FOLIN

Lindströms kommentarer

© LINDSTRÖM/Panta Rei